

У К Р А І Н С Ь К А Л І Т Е Р А Т У Р А

Юрій
Дольд-Михайлик

НАД ШПРЕЕ
КЛУБОЧАТЬСЯ ХМАРИ

Роман

Харків
«Фоліо»
2013

ПРОЛОГ

За стінами кімнати вирує життя. Рим. Чуже місто...

Згори Григорій бачив його панораму. Вона промайнула, мов швидкий кадр з кінофільму, а потім земля здибилась, будівлі, бані соборів, дерева почали хилитися набік, наче зрізані крила літака, і закружляли в хаотичному безладді, виринаючи то справа, то зліва, впереміж із блакиттю, сторч поставленими зеленими смугами виноградників, полотном шляхів, акведуками.

Здавалося, місто ось тут, поруч. Та від аеропорту Чампіно довелося проїхати чимало, поки шосе влилося безпосередньо в міські вулиці, проминувши перші пам'ятки старовинного античного Рима.

В аеропорту Григорія і Вайса зустрів стриманий молодик, з високим, здавленим у скронях чолом і пильним поглядом темно-карих, майже чорних очей. Відрекомендувавшись секретарем «особи, попередженої про приїзд гостей з Іспанії», він мовчки провів обох пасажирів до машини і сам сів за кермо. Григорій погано прислухався до його коротких пояснень у дорозі, заклопотаний надто вже конспіративною поведінкою молодика. Залишки древньоримського некрополя, вхід до катакомб Святого Себастьяна, мавзолей Цецілія Метелли... — всі ці назви він уловлював лише краєчком вуха, вони згасли десь на півшляху до свідомості, як ті сторонні звуки, що їх звикле до шуму вухо вже не сприймає.

Думаючи в літаку про свою подорож до Італії, Григорій відчував себе мало не на порозі рідного дому. Влаштувавши Агнесу, він звідси легко дістанеться до Югославії, а там уже знайомий шлях на Батьківщину. Здалека все здавалося простим і легко здійснимим. А вийшло так, що відразу по

приїзді він фактично позбавлений свободи дій, отже, всі його плани можуть полетіти шкереберть. Непокоїв і пакет, переданий пілотом ось цьому молодикові. Неважко здогадатись, що в тому пакеті містяться якісь інструкції Нунке або Думбрайта щодо його персони. Мало їм одного наглядача, триклятого Вайса... Боронь боже, ще оселять їх разом, в одному номері! Терпіти поруч себе вдень і вночі цю огидну пику, знати, що за кожним твоїм рухом, словом, навіть виразом обличчя підозріло стежать водянисті, червонуваті очі схожого на білого щура альбіноса!

На щастя, така неприємність обминула Григорія. Біля двоповерхового будинку на віа Пеллегрімо машина зупинилась, і таємничий секретар таємничої особи коротко повідомив:

— Ми волиємо оселяти своїх гостей у приватних пансіонатах. У цьому — замовлено кімнату для вас, синьйор Шульц! Ваш супутник житиме трохи далі. Адресу я вам запишу.

Перемовившись кількома словами з господаркою пансіонату, молодик провів Григорія на другий поверх, сам відімкнув двері кімнати, розташованої навпроти сходів.

— Сподіваюсь, вам тут буде зручно. В разі якоїсь потреби — подзвоніть мені, спитаєте Джузеппе. Ось тут я записав номер телефону, а це адреса синьйора Вайса.

— Дуже вдячний за турботи, синьйор Джузеппе! Нарешті я дізнався хоч про те, як вас величати! Чи не вважаєте ви, що ваша таємнича поведінка схожа на дитячу гру в піжмурки? Що то за особа, секретарем якої ви відрекомендувалися? У якій залежності від неї ми мусимо перебувати? Можу я вийти з пансіонату чи повинен чекати, поки мені дадуть на це спеціальний дозвіл? Я приїхав не за таким складним завданням, воно має скоріше приватний характер, то чому ж я мушу ховатись десь у пансіонаті, а не зупинитися в готелі, який мені сподобається? Згодьтесь, у всьому багато незрозумілого, для людини мого становища навіть образливого.

У міру того, як Григорій говорив, роздратовання його збільшувалось, але обличчя Джузеппе лишалося непроникливим.

— Даруйте, я людина підлегла і виконую лише те, що мені доручили. Далі мої повноваження не сягають. Синьйор, особою якого ви цікавитесь, мабуть, зустрінеться з вами ввечері і сам відповість на всі ваші запитання. Відпо-

чивайте! А мені дозвольте попроситись, — ваш супутник, певно, нервує, чекаючи так довго в машині.

Двері за Джузеппе зачинилися.

Хух, як хороше лишитися самому, роздягнутися, вмитися, випростатися на прохолодному простирадлі ліжка! Після бовтанки в літаку, їзди машиною так одрадно відчутти під собою непорушну твердь, віддатися повільному плинові думок, що завжди передують сну.

Закинувши руки за голову, Григорій лежить з розплющеними очима, повертаючись думками далеко назад.

...Сонячний день, тільки мальви на стіні, босі ноги пече розжарений гравій на доріжці. Він перебігає її, і ступні занурюються в спориш, розімлілий проти сонця і все-таки прохолодний. Куди він біжить, що сталося того дня? Нічого. Бо хіба назвеш подією почуття радості і єдності з усім світом, що проймає істоту маленького хлопчика? Сонце — то він, мальва — то він, ота хмарка — теж він...

...Снігу намело по пояс, а від школи до їхнього дому, будиночка колійного обхідника, далеченько. Він біжить, йому страшно — почалася заметіль. Лапятий сніг кружляє, земля злилася з небом, обважнілі ноги вже не слухаються, в'язнуть у липкій ваті. Як далеко до дому! Де він, той дім? Його замело, весь світ замело. Він один серед молочно-білого мороку. Маленька постать на тлі білої пустелі...

Таке ж почуття безмежної самотності пережив він ще раз. Коли одного дня сорок першого року перейшов лінію фронту, прямуючи до німецьких позицій, Григорій Гончаренко, радянський розвідник, мав перевтілитися в барона фон Гольдрінга, сина засланого в Радянський Союз шпигуна і диверсанта, виученика свого батька.

Напливом виникає обличчя оберста Бертгольда, з яким він вступив того пам'ятного дня у нерівний бій. Юнак, що знає життя з науки, а не з досвіду, і старий вовк, що переламав не один хребет, перегриз не одне горло, бачив багато пасток і навчився їх обходити.

Що допомогло тоді тобі перемогти? Добра підготовка, старанно розроблена аж до найменших дрібниць операція, якісь особливі риси характеру? Ні, не те. Зіткнулись дві волі, загартовані в різних горнилах. В одному палало чисте, гаряче полум'я високих ідей, в другому слався густий сморід розтлінного світу. Різний гарт, різна зброя. Твоя, Бертголь-

де, зламалась, розлетілася на друзки, моя відточувалась, бо я завжди мусив тримати її напоготові.

Бертгольд, що мав би мене викрити, сам потрапив у пастку — його засліпили два мільйони марок, покладених Зігфрідом Гольдрінгом у Швейцарський національний банк. Після смерті батька вони стали власністю Генріха. Чому тільки Генріха? Коли одружити його з Лорою...

Навіть тепер підкочується до горла клубок, як згадаєш про своє вимушене женихання до доньки Бертольда. Той уже перейшов у штаб Гімлера, міг не тільки усталити становище Генріха, а й стати джерелом, звідки можна черпати потрібну інформацію. Довелося справити заручини.

Під час своєї роботи у Франції, потім у Північній Італії лейтенант фон Гольдрінг, обер-лейтенант фон Гольдрінг, гауптман фон Гольдрінг не раз потрапляв у скруту, часом смерть зазірала йому в очі. Та родичання з Бертольдами було, мабуть, найгіршим випробуванням. Але саме воно дало йому можливість так добре законспіруватися, виконати доручені завдання.

Тепер, коли згадуєш всю їхню складність, навіть не віриться, що таке під силу одній людині. Викриття таємниці підземного заводу в Проклятій долині, креслення, які він здобув... Усунення ката Гартнера, коли Григорій сам мало не загинув — під час вибуху в ресторані і в гестапо, куди він потрапив і звідки в такий оригінальний спосіб врятувався... Зброя для дивізії, яку фактично передав макі... Фотографування об'єктів Атлантичного валу... Врятування Людвіни Декок, посланця французьких партизанів... Вся та інформація, для збирання якої треба було виявити стільки винахідливості...

Стоп, хлопче! Надто вже ти розхвастався, нічого б ти не зміг вдіяти сам-один без допомоги макі, без дружньої підтримки Курта і Лютца, без...

Григорій спиняє біг думок. Моніка!

Як вийшло, що ти не зумів її вберегти? Єдину любов, що осяяла твоє життя!..

Лише в Північній Італії ти дізнався, хто її стратив, розчавивши під колесами вантажної машини. Винуватці за це сплатили життям. Міллер, Заугель, Бертольд... Не тільки за це, а за всіх, кого вони замордували і кого б могли закатувати ще.

Кастель ла Фонте. Замок графа Рамоні. Височенні покої, де його оселили. Безсонні ночі, коли серце краялось від туги. Його врятувало тоді нове, надзвичайно складне завдання — дізнатись, де розташований завод, що виготовляв радіоапаратуру для літаків-снарядів, за всяку ціну здобути креслення радіопристрою для цієї нової зброї. Не так скоро, як хотілося б, переборюючи численні труднощі, він виконав наказ свого командування. Так, це завдання було найскладніше. Може, тому й прогавив, як хмари почали збиратися над твоєю головою? Втім, статися це могло і раніше. Після перших твоїх спроб через Лідію, покоївку племінниці графа Рамоні, та Курта повідомляти місцевих партизанів-гарібальдійців про заходи, що готуються проти них. А коли ти допоміг втекти Матіні, коли, попереджені тобою, зникли Лідія, Люцц, у гестапо з'явилось досить причин, щоб серйозно зацікавитися особою Генріха фон Гольдрінга. Так би, мабуть, і сталося, якби не навальний хід подій: повстання бранців на засекреченому заводі, спішна евакуація гітлерівців з Кастель ла Фонте, гарібальдійці, що кинулися допомагати повсталим, де розташований завод, висадивши в повітря греблю великого штучного озера з одного боку долини і скелю із замком — з другого, щоб зменшити спад води. Та прогримів лише один вибух — злетів у повітря замок. Греблю гарібальдійці встигли врятувати буквально в останні хвилини. А разом порішити і з автором цього плану.

Знову напливом виникає обличчя Бертгольда — страшне, перекошене люттю. Перш ніж автомат командира гарібальдійців прошив тіло ката, ти встиг прошепотіти йому, хто такий насправді Генріх фон Гольдрінг...

Війна скінчилася. Ти міг би поставити на цьому крапку, продовжувати навчання. Та є закон дружби і братерства. Одержавши від Курта листа і дізнавшись, що Матіні потрапив у біду, ти рушив йому на допомогу. І вскочив у пастку сам.

Спровокована сутичка з американським солдатом. Камера смертника. Спроба купити твою честь ціною зради. Ні, спочатку ця невдала спроба, а потім уже камера смертників... На світанку тюремний лікар «з гуманних міркувань» приніс ампулку з отрутою. Пам'ятаєш, як ти перекочував її на долоні? Ніби визначаючи вагомість блага, що вона в собі

таїла. Була мить, коли ти хотів затиснути її в руці. Миттева, безболісна смерть. Варт тільки роздавити тонку оболонку зубами. Та вся твоя людська гідність повсталала проти цього. Ти хотів померти, як належить мужчині... А от від сигарети не відмовився. Який же курець відмовиться від останньої зтяжки!

Помітивши метушню у вузькому тюремному дворі, де відбувалися страти, ти припалив. Гіркий і водночас солодкуватий присмак тютюну. Може, то так тільки здалося? Ти глибоко зтягнувся ще раз...

А прийшов до пам'яті вже в Іспанії.

Тебе відкупили в американців, мов річ, і втягли до літака пихатого Нунке. Він збирався й порядкувати тобою, як річчю. Правда, досить цінною. Інакше не призначили б тебе в школі розвідників під Фігерасом вихователем російського відділу.

Знав би Нунке, що, викравши свого колишнього підлеглого, він привіз до школи бомбу уповільненої дії!

Пастка, безвихідь. Ти ще прикутий до ліжка. Всі твої думки спрямовані на одне — як би звідси втекти. Отверезила перша ж розмова з Нунке: недобитки фашизму не лише тут, у школі «Лицарів благородного духу», а повсюдно готуються до реваншу, в них могутні покровителі за океаном, де теж складають підступні плани, спрямовані проти Радянського Союзу та інших соціалістичних країн.

Фред Шульц. Тепер він став Фредом Шульцом. Тут усі працюють під вигаданим ім'ям. Навіть головний заокеанський бос Думбрайт.

Не скоро Григорію пощастило подати про себе звістку на Батьківщину й дістати звідти інструкції, а незабаром і вірного помічника, Домантовича. Його доставив сам Думбрайт разом з групою колишніх власовців, що стали курсантами школи.

Любий Мишко Домантович, відчайдушний Мишко Домантович, ми мусили з тобою про людські очі ворогувати, щоб не викликати ні в кого підозри про наші взаємини.

Був у тебе, Григорію, ще один острівець серед багнища, де ти міг відпочити душею, — вілла патронеси школи, Агнеси Менендос. Ти спочатку поставився до цієї жінки вороже, і якби не її каліка донька, маленька Ірене...

Тепле і болісне почуття проймає серце Григорія. Він бачить красиву голівку молодої ще жінки з тужними очима,

бліде личко дівчинки, що ніби освітлюється внутрішнім спалахом, коли вона бачить любих її серцю людей.

Як безжально й цинічно скористалися з сімейної трагедії Агнеси падре Антоніо і Нунке! Якими путами обплутали вони цю недосвідчену жінку, щоб остаточно поневолити її! До останнього часу Агнеса глибоко вірила, що очолювана нею школа «Лицарів благородного духу» — установа чисто благодійна, де готується Христове воїнство, яке понесе людям науку любові й милосердя. І Мадонна воздасть їй за це, повернувши Ірене здоров'я. Бідна ошукана душа! Саме здоров'ям Ірене і нехтували, щоб тримати тебе в руках, ховатися за такою надійною вивіскою, як школа лицарів — поборників віри.

Ну й пика була у Думбрайта й Нунке, коли вони дізнались про втечу Агнеси до Італії! Так спритно їх ошукати! Виїхати ніби на прощу до папи римського і забрати з собою всі гроші, що лежали на рахунку патронеси. «Це рука падре, тільки рука падре... — аж захлинався Думбрайт. — Негайно його повернути, його і Агнесу з її калікою! Доручити це Фреду!»

І ось ти в Римі. Він вирує за стінами цієї кімнати.

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ перший

ДОЗВОЛЬТЕ ВІДРЕКОМЕНДУВАТИСЯ ВДРУГЕ!

На прочинених вікнах лопотять спущені штори. Цей звук нестерпно дратує Вітторіо Рамоні. Він нагадує йому клацання батога, що підганяє час. Такий дорогоцінний саме зранку, коли він може присвятити себе улюбленій справі... Правда, сьогодні Вітторіо затримався мало не на півгодини: приміряв робочу куртку, принесену кравцем. Що вдієш, коли належиш до тих витончених натур, для яких оточуюча обстановка під час роботи важить немало, чи то колір ручки для письма, чи власне вбрання.

Провівши гребінцем по негустому, хвилястому світло-каштановому волоссю, Вітторіо підходить до дзеркала в простінку і ще раз оглядає себе. Крій, м'який теплий тон світло-сірої матерії, чорні оксамитові вилоги — все це елегантно і, головне, до лица. В цьому вбранні він скидається на свого прапрадіда, який дивиться на нього з потемнілого від часу портрета. Такий же довгастий овал обличчя, спокійні півкола брів над лагідними замисленими очима, рівний ніс. Хтиві, трохи завеликі уста надають обличчю оригінальності: боріння плоті й духу! Ним визначалися всі його предки, як і цей прапрадід, що прожив бурхливе життя розбещеного вельможі, залишивши, проте, нащадкам ґрунтовну розвідку з історії венеціанської школи мистецтва доби Відродження. Мабуть, від нього успадкував Вітторіо свої літературні нахили.

Для «розгону» Вітторіо завжди починає роботу з переписування зроблених напередодні чернеток. Товстий зошит у сап'яновій обкладинці розгорнуто. Літери швидко нанизуються в рівні рядки:

«Доля Італії — то доля Нарциса, що, закохавшись у власне відображення, тихо сконав від невтоленного кохання.

ЗМІСТ

Пролог	3
--------------	---

ЧАСТИНА ПЕРША

<i>Розділ перший.</i> Дозвольте відрекомендуватися вдруге!	10
<i>Розділ другий.</i> На сцені з'являються троє	26
<i>Розділ третій.</i> Журавель у небі	37
<i>Розділ четвертий.</i> Розмова на Аппієвій дорозі	50
<i>Розділ п'ятий.</i> Мені все тепер байдуже!	67
<i>Розділ шостий.</i> Зустріч біля тайника.....	79
<i>Розділ сьомий.</i> Підкова щастя.....	91
<i>Розділ восьмий.</i> Коли сон не бере.....	106
<i>Розділ дев'ятий.</i> Хейєндопф прагне вловити кита.....	112
<i>Розділ десятий.</i> Зарізати курку, щоб дістати яйце?	130
<i>Розділ одинадцятий.</i> Пізніє порозуміння	144

ЧАСТИНА ДРУГА

<i>Розділ перший.</i> Розгаданий кросворд.....	154
<i>Розділ другий.</i> Господиня аптеки	161
<i>Розділ третій.</i> Відгомін далекого пострілу.....	171
<i>Розділ четвертий.</i> У санітарній машині.....	187
<i>Розділ п'ятий.</i> Голос з небуття	195
<i>Розділ шостий.</i> Зустріч біля поштамту.....	203
<i>Розділ сьомий.</i> Не можна двічі ввійти в одну й ту ж ріку.....	214
<i>Розділ восьмий.</i> Таємнича відвідувачка.....	228
<i>Розділ дев'ятий.</i> У короля імперії незримих тіней.....	237
<i>Розділ десятий.</i> Дівчина з кабаре.....	254
<i>Розділ одинадцятий.</i> Остання ніч.....	268
<i>Розділ дванадцятий.</i> Згорток у бляшанці	281
<i>Розділ тринадцятий.</i> Живий покійник	292
<i>Розділ чотирнадцятий.</i> Убивці ховаються.....	308

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

<i>Розділ перший.</i> Одного зимового дня.....	322
<i>Розділ другий.</i> У змінному кублі.....	340
<i>Розділ третій.</i> Знову Лемке?	362
<i>Розділ четвертий.</i> Сон у руку	385
<i>Розділ п'ятий.</i> Нунке переляканий до смерті.....	404
<i>Розділ шостий.</i> Останній день Ленау	409
<i>Розділ сьомий.</i> «Маленький слід»	422
<i>Розділ восьмий.</i> На горизонті знову Хейєндопф.....	431
<i>Розділ дев'ятий.</i> Знову Каров	438
<i>Розділ десятий.</i> Лемке повинен зробити послугу.....	450
<i>Розділ одинадцятий.</i> Китайський мандаринчик	463
<i>Розділ дванадцятий.</i> Любов і ненависть.....	466
Епілог.....	473